

Poř. č. 6/2007

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, na uložení ochranné výchovy

Státní zástupce pověřený dozorem nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních může podat soudu návrh na uložení ochranné výchovy jen při naplnění hmotněprávních podmínek pro její uložení stanovené zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Nemůže však podat návrh na uložení ochranné výchovy trestně odpovědnému mladistvému, byť se mladistvý nachází ve školském zařízení na základě nařízené ústavní výchovy.

Podle ustanovení § 39 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 109/2002 Sb.“), dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy v zařízeních provádí pověřený státní zástupce státního zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází. Pověřený státní zástupce je současně vybaven speciální pravomocí, spočívající v realizaci opatření zde uvedených, mezi nimiž je uvedeno i opatření v podobě **podání návrhu soudu na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy**. A právě v souvislosti s tímto návrhovým oprávněním pověřeného státního zástupce vyvstala potřeba upřesnění jeho **rozsahu**. V praxi se totiž objevují případy, ve kterých okresní státní zastupitelství podávají návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., na uložení ochranné výchovy u dětí s nařízenou ústavní výchovou proto, že děti jsou nevládnutelné běžnými pedagogicko - psychologickými metodami a ústavní výchova přestává plnit svůj účel, zejména pro dlouhodobou nepřítomnost dítěte v zařízení z důvodu útěku. Stávající právní úprava

zákona č. 109/2002 Sb., je tedy vlastně interpretována tak, že státní zástupce je oprávněn z jakýchkoli důvodů podle vlastního uvážení podat návrh na uložení ochranné výchovy, byť se dítě nedopouští ani provinění, ani činu jinak trestného. Další neméně důležitou otázkou je i určení věkové kategorie, vůči které lze toto návrhové oprávnění, zákonem dané pověřenému státnímu zástupci, uplatnit.

I. K zákonným předpokladům uložení ochranné výchovy

Ustanovení § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., stanoví oprávnění pověřeného státního zástupce podávat soudu návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy. Jelikož **hmotně právní předpoklady** uložení ochranné výchovy zákon č. 109/2002 Sb., neobsahuje, je proto třeba plně respektovat zákonné podmínky pro uložení ochranné výchovy mladistvých a osobám mladším patnácti let, které jsou stanoveny zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon č. 218/2003 Sb.“). V této souvislosti je třeba uvést, že se zřetelem na jednotu právního řádu nemusí být předpoklady uplatnění zákonného prostředku stanoveny ve stejném zákoně, ve kterém je stanovena pravomoc orgánu veřejné moci tento prostředek uplatnit.

Podle zákona č. 218/2003 Sb., soud pro mládež může uložit **mladistvému** ochrannou výchovu, pokud

- a) *o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,*
- b) *dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*
- c) *prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy, a nepostačuje uložení výchovných opatření.*

Ustanovení § 22 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., na rozdíl od dříve platného a dnes již zrušeného ustanovení § 84 odst. 1 trestního zákona (s účinností do 31. 12. 2003) výslovně nezdůrazňuje, že základní podmínkou pro uložení ochranné výchovy v trestní věci mladistvého je jeho **odsouzení**, tj. jeho uznání vinným pro provinění. V odborné literatuře¹ je však i po účinnosti zákona č. 218/2003 Sb., konstatováno, že odsouzení mladistvého je základní podmínkou pro uložení ochranné výchovy. Tento závěr též plyne i z judikatury obecných soudů², byť přijatých před účinností zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Lze však předpokládat, že obecné soudy budou tuto judikaturu respektovat, a to i za účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Uvedený závěr, resp. nezbytnost splnění podmínky odsouzení, má význam i v tom smyslu, že podle ustanovení § 22 zákona č. 218/2003 Sb., je možné uložit ochrannou výchovu jen plně přičetným nebo zmenšeně přičetným mladistvým.

Ochranná výchova je však také jedním z opatření použitelných v řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb. Ve vztahu k **dětem mladším patnácti let** a ve vztahu k **trestně neodpovědným mladistvým**, kteří spáchali čin jinak trestný, vymezují ustanovení § 93 odst. 2 a § 93 odst. 3 specifickým způsobem zákonné

¹ Šámal, P., Kůrková, V., Šámalová, M., Bláha, J. K možnosti ukládat ochranná opatření nepřičetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Státní zastupitelství č. 5/2007, s. 21.

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 274.

² Srov. např. Tpj 1/81 - stanovisko NS ČR k řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých.

předpoklady pro obligatorní a fakultativní uložení ochranné výchovy v řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb.

Obligatorně musí soud pro mládež uložit ochrannou výchovu dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok věku a je mladší než patnáct let (přitom nemusí být splněny obecné podmínky uvedené v § 22 odst. 1). Fakultativně může soud pro mládež uložit ochrannou výchovu dítěti mladšímu patnácti let (a to i mladšímu než dvanáct let), odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. I v tomto případě plně postačí se zabývat uvedenými dvěma kritérii, tedy nemusí být splněna žádná z podmínek uvedených v ustanovení § 22 zákona č. 218/2003 Sb.³ Vždy je však nutno sledovat účel a cíl tohoto zákona podle § 1 odst. 2, jímž je zamezení kriminality mládeže pozitivními výchovnými metodami.

Ochranná výchova je i nadále institutem⁴ aplikovatelným pouze v návaznosti na spáchání provinění mladistvým nebo spáchání činu jinak trestného osobou mladší patnácti let. Jako ochranné opatření ji lze uložit mladistvému jen za splnění podmínek vymezených v ustanovení § 22 odst. 1, navíc musí být splněna podmínka jeho odsouzení, byť tato není výslovně v zákoně uvedena. Dítěti mladšímu patnácti let, trestně neodpovědnému mladistvému podle § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., a nepřičetnému mladistvému podle § 12 trestního zákona pak za podmínek ustanovení § 93 odst. 2 či odst. 3.

Pro úplnost se dodává, že hmotněprávní podmínky pro uložení ochranné výchovy nelze hledat v ustanovení § 23 zákona č. 218/2003 Sb., neboť zmíněné ustanovení předpokládá přeměnu ochranné výchovy ve výchovu ústavní a zpětnou přeměnu ústavní výchovy na původně uloženou ochrannou výchovu.

Z důvodů výše uvedených proto nelze akceptovat názor, podle něhož je možno stávající úpravu zákona č. 109/2002 Sb., interpretovat tak, že pověřený státní zástupce je oprávněn z jakýchkoliv důvodů a podle vlastního uvážení (i z podnětu školského zařízení nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí) navrhnout uložení ochranné výchovy dítěti, které se sice nedopouští provinění, činu jinak trestného, popř. jiného protiprávního jednání, pouze se nepřizpůsobuje podmínkám školského zařízení, v němž je vykonávána nařízená ústavní výchova.

II. K pravomoci pověřeného státního zástupce podat návrh na uložení ochranné výchovy ve smyslu § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.

Platné právo umožňuje státnímu zastupitelství podat návrh na zahájení občanského soudního řízení nebo do zahájeného občanského soudního řízení vstoupit, a to jen v případech, které stanoví zákon. Návrh na zahájení řízení přísluší státnímu zastupitelství podat - mimo jiné - i podle zákona č. 109/2002 Sb. Konkrétně jde tedy o oprávnění pověřeného státního zástupce příslušného státního zastupitelství podávat soudu návrhy na zrušení nařízené ústavní výchovy nebo

³ I přes výše uvedené je však třeba připomenout, že zákonem předpokládaná nutnost zajistit řádnou výchovu dítěte je dána především v případech, kdy o výchovu není náležitě postaráno, jestliže dosavadní výchova dítěte byla zanedbána nebo když to vyžaduje prostředí, v němž dítě žije.

⁴ Závěr výše uvedený platil i před účinností zákona č. 218/2003 Sb.

uložené ochranné výchovy a podávat návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy.

Základní právní rámec pro uplatnění ochranné výchovy tvoří v procesní rovině u mladistvého trestně odpovědného zákon č. 218/2003 Sb., a trestní řád (viz § 1 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb.), u dítěte mladšího patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného a mladistvého, který spáchal takový čin za situace, která vylučovala jeho trestní odpovědnost⁵, je dán občanským soudním řádem (viz § 96 zákona č. 218/2003 Sb.).

Je tedy zřejmé, že procesní režim, v kterém se ochranná výchova ukládá mladistvým a dětem mladším patnácti let (a trestně neodpovědným mladistvým) je odlišný, což má svůj dopad i na užití návrhového oprávnění pověřeného státního zástupce podle zákona č. 109/2002 Sb.

Je-li totiž pro uložení ochranné výchovy trestně odpovědnému mladistvému zákonem předepsáno řízení v trestních věcech mladistvých, nelze toto řízení zahájit návrhem pověřeného státního zástupce ve smyslu § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., které je chápáno jako oprávnění pověřeného státního zástupce v občanském soudním řízení⁶. Zjistí-li tedy pověřený státní zástupce při výkonu dozoru ve školském zařízení, kde mladistvý vykonává ústavní výchovu, splnění hmotně právních předpokladů pro uložení ochranné výchovy, je povinen postoupit tento poznatek státnímu zástupci - specialistovi na protiprávní činy mladistvých, činy jinak trestně spáchané dětmi mladšími patnácti let a na trestné činy spáchané na mládeži - k přijetí dalšího opatření.

Odlišná situace však bude v případě ukládání ochranné výchovy dítěti mladšímu patnácti let, u něhož zákon předpokládá řízení občanskoprávní. Je tedy zřejmé, že procesní režim, v kterém se ochranná výchova dětem mladším patnácti let ukládá (§ 96 zákona č. 218/2003 Sb.) snese zahájení občanskoprávního řízení návrhem pověřeného státního zástupce podle ustanovení § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb. Zjistí-li tedy pověřený státní zástupce hmotně právní předpoklady pro uložení ochranné výchovy při výkonu dozoru ve školském zařízení, kde dítě vykonává ústavní výchovu v době, kdy nebylo zahájeno řízení návrhem státního zastupitelství podle § 90 zákona č. 218/2003 Sb., pak podá návrh na uložení ochranné výchovy podle výše citovaného speciálního ustanovení zákona č. 109/2002 Sb.⁷ Obdobně postupuje pověřený státní zástupce i ohledně mladistvého, který není trestně odpovědný.

Dále se v této souvislosti připomíná, že pojem „osoba mladší patnácti let“⁸ užitý v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb., označuje toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku, jak je vymezeno v § 2 písm. c) tohoto zákona. Věk je podle tohoto ustanovení rozhodující pouze z hlediska trestní odpovědnosti, nikoliv z hlediska doby, kdy se ochranná výchova ukládá. Ochrannou výchovu je možné v občanském soudním řízení soudem pro mládež uložit, i když

⁵ Ustanovení § 5 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

⁶ Srov. ustanovení § 5 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, které je označeno jako oprávnění státního zastupitelství v občanském soudním řízení.

⁷ Naplnění hmotněprávních podmínek pro uložení ochranné výchovy bude posuzováno dozorovým státním zástupcem jako otázka předběžná.

⁸ Srov. rozh. č. 46 Sb. rozh. tr. (viz Rt 46/2007 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR č. 8/2007).

tato osoba v době rozhodování soudu pro mládež již dovršila patnáctý rok svého věku.

III.

Na základě výše uvedeného je třeba ve vztahu k dané problematice konstatovat následující.

Pověřený státní zástupce je oprávněn podat podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy, jestliže

a) jsou v konkrétním případě splněny hmotně právní podmínky pro uložení ochranné výchovy stanovené zákonem č. 218/2003 Sb.,

b) podmínky pro uložení ochranné výchovy jsou zjištěny v průběhu dozoru nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy,

c) návrhové oprávnění může být uplatněno jen vůči dětem mladším patnácti let a trestně neodpovědným mladistvým.

Toto stanovisko bylo vydáno podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupkyně:
JUDr. Renata Vesecká, v.r.